

CAPITOLUL I

Cuprinsul unei povestiri: „Diavolul, ciudos de tihna și curata dragoste a unei căsnicii, năzuiește să o sfărâme. Cu toate încercările, – după o povestire poloneză ele țin șapte ani, – nu izbutește. Sfătuit de un alt diavol, dă lucrul pe mâna unei babe, care ajunge la țintă. Ea spune bărbatului că femeia lui nu-i de treabă, și femeii, că bărbatul ei are legături cu o alta; ca să-l dez-bare, ea o sfătuiește să taie bărbatului câteva fire de păr din barbă, să facă din ele o strecurătoare, de pe care bând omul, va uita cărările către alte femei. Tot atunci, tovarășa diavolului înștiințează pe bărbat că nevasta lui va căuta să-l omoare peste noapte, tăindu-i gâtul cu un brici. Bărbatul crede și, noaptea, când femeia se apleacă asupra lui ca să-i taie firele de păr, el se năpustește asupra ei. Uneori o ucide, – ca să fie și el ucis, după alte variante, – iar alteori o bate, după care se împacă. Baba își primește de la diavol răsplata, – de cele mai multe ori, o pereche de cizme noi, – când, necuratul, uimit de atâta îndrăcire a babii, nici nu vrea să se apropie de dânsa, ci-i întinde cizmele în coarnele unei furci”.

Rezumatul acesta îl dă dl. V. Bugiel, în studiul său: *Une nouvelle populaire: La femme pire que le diable*, publicat în vechea *Revue des traditions*

*populaires*¹; studiul este încheiat după alte două studii asupra aceluiași subiect, unul al răposatului A. Knust², și altul al lui G. Polivka³. Lucrarea lui Knust se referă la textele medievale, dintre care cel mai vechi se datorește jidovului spaniol Joseph Ibn Sebara, din veacul al XIII-lea, păstrat în rezumat de *Enciclopedia Ersch-Gruber*; îi urmează apoi *Tractatus de diversis materiis praedicabilibus* al lui Etienne de Bourbon (mort la 1261) și alte manuscripte de-ale predicatorilor din veacurile al XIII-lea – al XVI-lea, dintre care cele mai multe sunt copiate unele de pe altele.

Dl. Polivka reia studiul, adăugând materialului cercetat pe cel adus de folclor, – în total, patruzeci de variante, și anume: trei germane, șapte poloneze, una cehă, cinci rutene, una rusă, una alb-rusă, una slovenă, trei croate, cinci bulgare, cinci italiene, una tătarască, una neo-arameană iar restul de trei, probabil franceze, arătând, pe regiuni, părțile comune dintre aceste texte și cele studiate de Knust.⁴

Dl Bugiel, după ce studiază întregul material, îl împarte în două grupe: grupa întâi, care cuprinde pe femeie, – toate variantele, mai puțin cinci, care alcătuiesc grupa a doua, adică:

– o variantă bulgărească are pe diavol sub înfățișarea femeii; „legătura dintre acest text și celelalte cincizeci și opt este învederată”⁵;

¹ An. XXVIII, pp. 145-152, 217-224 și 293-305.

² A. Knust: Juan Manuel: *El libro de los enxiemplos de Conde Lucaror et de Patronio*, (Leipzig, 190), (publicat după moartea autorului prin dl Adolphe Birch- Hirschfeld), pp. 336-396.

³ Lucrarea sa, *Femeia mai rea decât dracul*, a apărut în revista rusă „Russkij filologiceskij vestnik” din 1910. Separat: Varșovia, 1910, 25 p.

⁴ Autorul mai semnalează câteva variante orientale, una germană, una poloneză și trei franceze.

⁵ *Rev. cit.*, p. 151.

– una ruteană are pe diavol ca desfăcător al căsnicie fericite; această variantă, ca și cea bulgărească, reprezintă, față de cele patruzeci și opt, „o absolută regresivitate a povestirii”⁶. Ea s-ar datoră, după părerea autorului „lipsei de inteligență a povestașului”;

– varianta neo-arameană, ca și cea tătarască, are câte un sclav, care vâra zâzania între bărbat și femeie, cu scop, – o dată, – de a pune mâna pe o parte din moștenirea lor. „Nici urmă de drac”;

– varianta rusească are pe diavol, dar acesta, după o trudă de trei ani, face loc unui jidov, care izbutește să sfărâme căsnicia.

Astfel, în afară de înlocuirea sexului slab prin cel tare, nu mai este nici o deosebire de seamă între cele șaiszeci de povestiri europene și cele trei orientale; pentru toate rămâne intrigă ce învrăjmășește pe soți⁷. Deci, scrie dl. Bugiel, toate trebuie să pornească dintr-un singur loc.

Ca să stabilească locul de origine, dl. Bugiel are în vedere variantele orientale, care, pentru d-sa, nu prezintă nici un farmec, nici o scântie psihologică, ci sunt, „un product inferior”; deci ele derivă din grupul feminin⁸, care are toate însușirile unei opere artistice înghebate”⁹. Și fiindcă grupul feminin se află mai bine reprezentat în Apus, pe când grupul masculin se găsește răspândit numai în Răsărit, locul de origine al acestei „nuvele populare” trebuie să se socotească a fi Apusul, – Spania sau Franța. Ca epocă, trebuie să fie aceea când misoginia nu lipsea dintre laturile austerei propagande creștine, deci, între veacul al VIII-lea și al X-lea.

---

⁶ *Ibidem.*

⁷ *Ibid.*, p. 150.

⁸ *Ibid.*, p. 152.

⁹ *Ibid.*, 150.

„Concepută în spiritul ideilor bisericești, povestirea a plăcut predicatorilor, care au și folosit-o. Oricum, ea nu pleacă din cercuri bisericești, căci n-are înfățișarea didactică și uscată a producțiilor acestor lucruri”. Este pornită din popor¹⁰. Orientul nu putea produce o astfel de povestire misogină, căci situația femeii în această parte n-a fost niciodată de invidiat. La turcul sărac, femeia este „o vită de povară”; la cel bogat, „o unealtă de plăcere”. Persanul, dimpotrivă, cinstește prea mult femeia, ca să-i dea niște însușiri mai diavolești, ca cele ale diavolului. Moscoviții n-au prețuit femeile mai altfel decât turcii.

A doua considerație, după care povestirea nu poate fi orientală, i-o îndreptățește faptul că chiar și diavolul dispare în variantele orientale, lucru firesc, căci rolul acestui spirit este foarte redus, după Coran.

În sfârșit, al treilea argument este următorul: dacă povestirea ar fi orientală, de pildă, dacă s-ar fi născut în Mesopotamia, unde locuiesc neo-arameenii, pe lângă mulțimea mare de variante ce s-ar fi aflat acolo, ele s-ar găsi din belșug și în Asia Mică, Turcia, Ungaria și Grecia¹¹. Or, scrie dl. Bugiel, cu toate că „folclorul acestor țări este deja bine reprezentat, totuși Polivka n-a putut să afle nimic”.

Față de aceste argumente, pe care, firește, autorul lor le crede nestrămutabile, cade părerea lui Knust și Polivka, ce voiau să facă din Ori-

---

¹⁰ *Ibid.*, pp. 222-223.

¹¹ Cum se vede, *regiunile locuite de români nu sunt trecute nici între țările despre care se spune că au asemenea variante, nici între cele despre care se crede că n-au*, ci sunt lăsate de-o parte, ca și cum o suprafață de loc cu peste 11 milioane de locuitori n-ar însemna nimic!

ent leagănul acestui subiect, – unul din motive fiind jidovul care l-a scris întâia oară.

Peste puțin apare un adaus la aceste cercetări, datorită unui cunoscător al folclorului algerian, dl. J. Desparmet, în aceeași revistă¹². Dl. Desparmet dovedește că-n regiunea nord-vest africană povestirea noastră se întâlnește bine reprezentată sub amândouă înfățișările, – masculină și feminină, – și mai cu deosebire în tipul masculin. Înainte de a da trei variante, autorul emite părerea că subiectul poate fi socotit ca venit din Orient cu arabii, prin nordul Africii, de unde, prin Spania, a trecut în Europa. Dacă, dimpotrivă, subiectul este născut în Europa, de aici a trecut în Africa, o dată cu invaziunea mauro-spană în aceste părți.

Cum se vede, ambele aceste socotințe se opun părerilor d-lui Bugiel.

---

¹² *Rev. cit.*, p. 481 și urm.

CAPITOLUL II

Să vedem acum de ce material dispune literatura populară românească, cu privire la subiectul pomenit, și în ce legătură stă acest material cu felul de tratare al chestiunii, mai ales de către dl. Bugiel.

Însă, mai întâi, să ne închipuim că spunem cuiva cuprinsul tuturor variantelor povestirii și-i cerem un rezumat scurt. De bună seamă că acest rezumat va fi următorul: oricât de trainică s-ar părea legătura dintre doi inși, printr-o unel-tire ea se poate sfărâma, vremelnicește chiar.

Și dacă aici este miezul povestirii, e neapărat trebuincios ca el să se plămădească într-o anumită regiune și de acolo să plece ca un împrumut în altă parte? Cred că nu. De va fi vorba de legătura dintre soți, – la popoare și în vremuri când căsnicia are un oarecare preț, – îndată o astfel de povestire se va naște.

Să îndemnăm pe cineva să desfacă o prietenie și să-l întrebăm asupra mijloacelor ce le va întrebuința. Cel dintâi va fi acesta: se va folosi de minciună, va spune lui A că B nu-i este cu inima curată, și lui B că A este tot astfel. Întâiul efect niciodată nu lipsește: o umbră cât de ușoară de îndoială, ceea ce, pentru trăinicia prieteniei dintre A și B, însemnează mult, dacă nu cumva chiar foarte mult sau totul. Și, se înțelege, cu cât

A și B vor fi mai creduli, cu atât legătura dintre dânșii se va desface mai curând.

Se face o căsătorie, care poate nu-i îndestul de bine privită de unele părți interesate: îndată începe „poșta” de la urechile *lui* la urechile *ei*, și uneori „treaba se strică”, fiindcă „și-a băgat dracul coada la mijloc”. Chiar în cea din urmă zi, – la cununie, – nu citește preotul din înțelepciunea cărților că „ceea ce Dumnezeu a legat, lumea să nu dezlege”?

Inima omului

Luțiper, în inima omului, ocrotește curvia, iubirea de argint, za[v]istia, fățărni[c]ia, mândria, lăcomia și muierea, pentru trupul pofticios, și iadul ce-și varsă focul din gură.

...O, săracă inima mea cea rănită și sângerată,
Că mi-ai blereduit-o cu a vicleanului săgeată?
Pentru ce, suflete, ai băut din paharul

Necuratului

Și te-ai veninat cu otrava rea a păcatului?
Te-ai supus pohtelor și patimilor ai necinstei,
Că gadinile și hiarăle sunt idoli Adrotitei¹.
Iată vrăjmașul Luciper în pahar foc au aprins,
Din care tu, bând, inima ta s-au cuprins,
Și acum ucigașul peste tine împărățește,
Toate simțirile tale neoprit le stăpânește.
Că cine, de ce este planisit și orice lucru îi place.
Aceluia strâmtorat rob și slugă să face².

Se încearcă o tovărășie: îndată zavistia începe să sape.

Se leagă o prietenie; îndată ura începe să roadă.

Întotdeauna a existat vrajba, care de multe ori și-a dat rodul; acest soi de rod se trece din om în om prin ajutorul graiului și cu înfățișarea de povestire. Deci, povestirea stricării unei legături sufletești între două persoane, trebuie să existe, fiindcă există legătura. Dacă o căsnicie se sfărâmă după o vreme îndelungată de pace, aceasta nu s-a putut întâmpla fiindcă unul din soți „a scrintit-o”. O prietenie se strică dacă unul din prieteni „calcă alături”, și astfel mai departe, iar când nici soțul n-a fost necinstit, și nici prietenul necurat la suflet, trebuie să se fi vârat

---

¹ Afroditei?

² Versuri dintr-o cărticică veche, cu iconițe, împărt. de dl. C.N. Mateescu, prof. în R.-Vâlcea. Textul întreg s-a publicat în „Cuvântul adevărului”, VII, nr. 16 (Craiova, 1908). Dl. Mateescu atribuie cărticica lui Ghenadie Cozianul (c. 1720). Cf. *Calendarul revistei* „Ion Creangă pe anul 1912”, pp. 103-105.

CUPRINS

CUVÂNT ÎNAINTE	5
CAPITOLUL I	23
CAPITOLUL II.....	29
CAPITOLUL III	35
CAPITOLUL IV.....	57
CAPITOLUL V	63
CAPITOLUL VI.....	69
CAPITOLUL VII.....	77
CAPITOLUL VIII	127
CAPITOLUL IX.....	133